Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САНТА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыннаах 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 151 (6599). | 1987 сыл. Ахсыннаах 15 күнэ. ОПТУОРУННЬУК | Сыаната 3 харчы.

Вашингтон. Капитолий—АХШ конгресыын дыэтэ.

ССТА фотохрониката.

Вашингтоннааҕы кэпсэтиилэр түмүктэннилэр

ССКП КК Генеральнай секретара М. С. Горбачев уонна АХШ Президенэ Р. Рейган Вашингтонна 1987 сыл ахсыннаах 7—10 күннэригэр көрүстүлэр.

Көрсүһүү түмүктэринэн үрдүк таһымнаах холбоһуктаах Советтэй-американскай сайдыбыыланна ылыынна. ССКП КК Генеральнай секретара уонна АХШ Президенэ, диэн этилиннэ ити документтэргэ, сэбилэнии сарбыйыыны, киһи бырааптарын уонна гуманитарнай боппуруостары, региональнай кризистэри сүрүннээһини итиэннэ икки өрүт дьыалаларын киллэрэн туран, советтэй-американскай сыһыаннаһыылар боппуруостарын эргиэмтэлэрин бүтүннүүтүн төгүрүччү хабан сиһилии дьүүллэстилэр. Кэпсэтиилэр аһаҕас уонна конструктивнай буоллулар итиэннэ иккиөрүт иккиардыларыгар хайдыһыылар баалларын даҕаны, ити хайдыһыылар хардарыта интэриэстээх уобараастарга иннини диэки сыҕарыйыыга туоралларын харгыстарынан буолбатахтарын өйдөөһүү даҕаны тыктаран көрдөрдүлэр. Киниилэр бэйэлэрин хардарыта сыһыаннаһыыларын спектрин бүтүннүү хабар эрчимнээх кэпсэтиилэргэ биэ дьүлүүрдээхтэрин биэргэттилэр.

М. С. Горбачев, официальнай ыалдьыттаан сылдьыытын түмүктээн баран, Америка Холбоһуктаах Штаттарыттан барда.

(ССТА).

БАРЫ БЫТ ҮӨРҮҮБҮТ

ССКП КК Генеральнай секретара М. С. Горбачев уонна АХШ Президенэ Р. Рейган орто уонна чугас ыраахха тэбэр ядернай ракеталары суох оҥорор туһунан историческай дуогабардарга илии баттааһыннарыы, сир үрдүн барыы үтүө ойдөөх-саная даҕаны дьонун кудрук, мин эмиэ үрдүк үөрүүнэн, ис сүрэхтэн биһиэхэ билиннэ көрүстүм.

Атомнай буомба айылыаҕыттан Хиросимаҕа уонна Нагасакига нитэ-сарата суох алдьархайы оҥоруоҕуттан ыла аспыт кэм устата маннык суолталаах тыл-тылга киирсиэ оҥоһулла илиитин биһиги, кырдьаҕас колуонэ дьон, үчүгэйдик өйдүүбүт. Онон бу барыы ор сылларга күүппүт, кэтэспит кэрэбалаа түгэммит буолар. Мин сэрии уотун ортотуттан аастыт киһи буолабынан, аан дойду иккиулуу державаларын салайаччылара киһи аймаҕы ядернай сэрии нутталыттан быыһыырга боччумнаах хардыыны оҥорбуттарын сүүрүктээх бэйэм сүгүрүйэн, хоолдьуктаах бэйэм хоҥкуйан көрсөн туран, кэнэҕэһин кэлэр кэнчээри ыччаттар эйэ оҕолөйдөөбүт кэмигэр ололлорутар эрэлим улааппытын этэбин. Кырдьык даҕаны, биһиги улуу норуоппут, ленинскэй партия эйэлээх политиканнара эйэ күүнү дьүкэ суолу солоон ыҥыриттэн барыы астынабыт, долгуба үөрэбит.

А. БРОДНИКОВ,
суруйаччы, сэрии, үлэ ветерана, ойуйуон бочуоттаах гражданина.

Сүөһү кыстыгын түбүктэрэ

Фермаҕа — үөрэнээччилэр

Ыаннааксыттары үлэҕэ солбуйуу ыарахаттара күннэтэ кэриэтэ көрсүлэр. Дьэ ханнаха үчүгэй практиканы Одьулуунааҕы орто оскуола салаатата олохтоото. Оскуола — Төгүрүгэстээх фермаҕын шефтэһэр. Манна онус кылаас үөрэнээччилэрэ нэдиэлэ бэйиэ күүгэр биэстии ыаннааксыты эрдэттэн олохтоммут графигынан солбуйаллар. Бу практика үчүгэй түмүктэрдээх буолла. Ыаннааксыттар сыыньалаах күннэниллэр, үлэлэрэ чэгиэнинэн түмүгэр үчүгэй ылыы үрдүгэ.

Онус кылаас үөрэнээччилэрэ Антонина Аркакова, Нюрбина Григорьева, Кирена Тоскина, Айталина уонна Елена Дьячковскаялар үрдүк хаачыстыбалаах үлэлэриэн ыаннааксыттарга биэриллэр.

«СО» корр.

● *Одьулуунар ыҥырдыларын өйүүгүт* ●

Куолутугар эрэ сыһыаннаһымыахха

Одьулуун нэһилиэгин ветераннарын, наставниктарын ойуйуон барыы наставниктарыгар, ветераннарыгар ыҥырдыларын биһиги ессе бэчээккэ таһаарыллыан иннинэ билсэн биһиэхэбиппит.

Болутур нэһилиэгин ветераннара—140 киһи үлэттэн туора турбаттар. Аспыт сайын барыта 1222 центнер оту соҕотуоҥалаабыттара, от үлэтигэр бир звеноҕу (6 ветеран, 3 үөрэнээччи) туруорбуттара. Бэйэбит күүспүтүнэн 10 кубометр муоҕу хостоон отделениеҕа биэрдибит. Бир кэпсэйиэ харчы төлөбүр ылбакка эргэ почта дьиэтин ыраастаатыбыт.

Быйылгы кыстык улахан уустуктардаах буолуоҕа эрдэттэн биллибатэ. Онон ветераннар советтара хара күүҥүүттэн совхоз фермаларын шефтэһиннин саҕалаабыта. Киниктар советтара нэһилиэккэ тэриллиэ диэн оуолбута эрэ эрэ тылга эрэ сылдьар. Партийнай тэриллэ быыччы ветераннар советтарыгар суоттаран кэбиһэр. Наставниктаабын бэйэтэ туоба туспуллаах, тэрийдэхпэ эйэх үчүгэй оруттаах буолуон сөп. Онуоха куолутугар эрэ сыһыаннаһар табыллыбат. Дьиҥнээх, наставниктарынан эдэрдэр да буолуохтарын сөп. Онон одьулуунар наставниктарын ыҥырдыларын өйөөһүүнүнэн сибээстээн бу үлэни сергэхсүтэр сөп.

Е. ДЬЯЧКОВСКАЯ,
ветераннар советтарын председателэ.

Болутур.

Ситиһии кистэлэҥэ

«Мыҥдаҕайы» совхоз Соловьевтааҕы отделениетын бороску көрөөччүлэрэ сүөһү кыстыгын тэрэппиэстэхтик ыытарга ССКП КК Ыҥырыытын ситиһиилэх үлэни ойуулаан.

Отделение үрдүнэн 7 бороску көрөөччү үлэлиир. Киниилэр 290 бороскуну көрөллөр. Кыстык бастакы икки ыйыгар биирдии бороскуну 18 кг төлөбүттэрэ сорудахтаммыттарын 0,9 кг аһардылар, отделение былаанын 5 бырыһыанынан куоҥарда. Опыттаах бороску көрөөччү Н. Мухин биирдии бороскутун 43,1 кг төлөбүттэ. М. Егоров көрдөрүүтэ 39,7 тэҥнэста. С. Мухин уонна Г. Сергеева туһаанныыдыынан 21,5 кг, 19 кг биэриэн ыланнар отделение орто көрдөрүүтүн ааннаа сабырыйдылар.

Бастыҥ үлэлиттэр ситиһиилэрин кистэлэҥэ туохханый? Киниилэр үлэ режимин хатыҥнаабакка тутуһаллар. Сарсыарда эрдэлээн, киэҕэ хойутаан үлэлиллэр. Сүөһү иннитин бу салаатыгар мунньуллубут опыкка тирэҕирэллэр. Хас биирдии бороску турбутун күннэтэ кэтэн көрөллөр.

А. МАКАРОВ.

Саха АССР Министрдэрин Советын уураахын ыраайыагын дьүүллэһии

Көҕүлээһин наада

Саха АССР Министрдэрин Советын «Гражданнар көмө хаһаайыстыбаларын, кыттыгас садтары уонна оҕуруоттары сайыннарар эбии дьаһалларын тустарынан» ыраайыагын бүттүүн аһаҕас дьүүлгэ таһаарбыта кэрэхсэбиллээх. Уураах бары пуоннара олоххо киллэрилиннэхтэриэ, Ас-уол программатын ситиһиилэхтик толоруурга улахан тирэҕиэн буолуоҕа.

Итиннэхэ барыы ыаллар, ордук ойуйуон киниигэр, көмө хаһаайыстыбаҕа сүөһүнү иитэр кыахтара суох. Ол оннугар кооперативтарга киирэн оҕуруот хаһаайыстыбатын тэриннэхтэрин сөп. Биһиги, билигин 40-тан тахсыбыт саастаахтар, үчүгэйдик өйдүүбүт олох соторутааҕыта диэри ыал дьиэтин таһыгар бэкэлэтэҕэйиэ, хортуоппуй ыаллара, помидор, огурсу, о. д. а. түүлгэ да суоҕа. Билигин уһаайбалаах ыал үксэ оҕуруоту олордуунан дьарыктанар буолла. Сангаттан саҥа сүүрэннэр киирэллэр. Ол курдук, интернат-оскуолаҕа Костя Шадрин диэн оҕо эрдэтээҕи рассадаламмыт хортуоппуйу үүнэрэн сайын ортотуттан дьонун сибиэнэй хортуоппуйунан хааччыйбытын истибиппит. Аҥыйах сыллааҥыта ойуйуон киниигэр олорор А. Д. Захаров албэх куруолугу иитэрин туһунан хаһыат суруйбута. Итиннин дьарыктаах дьону өйөөн ордорунар бородуукталарын (огурсуну, помидору, куруолун этин, хортуоппуйу, о. д. а.) государствоҕа туттаралларын ситиһиэххэ, «Аны атыыһыттыы сылдьыахпыт дуо?» диэн өйдөбүл дьоҥҥо суох буолбатах. Бал, ыыахха киллэрэн бир күн балыкта ыһаарылаан, сымыытта буһарыҥ диэтэххэ, дьахталлар кыбыстааччылар. Оттон ити киниилэр колоһуннэрин тохпут үлэлэрэ эбэт. Сити өйдөбүлү утары охсуһуохха наада. Иккиһиэн, ойуйуоҥҥа көмө хаһаайыстыбанан дьарыктааччылары күүҥүнү дьаарбатҕаларга анаанминэн кытыннарыахха, нэһилиэктэриэн, нэһилиэктэргэ агитаһаларынан, чуолаан, көмө хаһаайыстыбаны тэриннингэ күрэхтэһиилэри тэрийиэххэ. Быстахтык ыллахха, ойуйуоҥҥа телицалары дьаэтиннэ итиннин күрэхтэһин бэрэстэбэй төһүүнэн буолбута, дьахталлар көҕүнэ-нөҕүнэ оҕуруот аһын араахын, сибэкки олордор түбүгэр түспүттэрэ.

Биһиги түөрт сүөһүлээхпит. Онуоха оттуурга анаан сир сыһыартарыытыгар сыл ахсын сүүрэх кэтүү буолар. Аастыр сайын бир алааһы хаһыаҥ сыһыарар туһунан этии саамай сөптөох. Оччотугар дьон бэйэтин ходуһатын туоһаран оҥоруоҕар, хаһаайыстыбаны тэриннингэ нэһиллээх быыхтар уоскэтиллиэхтэр этэ.

Е. КИРИЛЛИНА.

Баҕарбыт да кыаллыбат

Көмө хаһаайыстыбаны сайыннарарга эбии дьаһаллар ыраайыактара норуот дьүүлүгэр таһаарыллыбыта көрэхсэбиллээх уонна тоҕоостоох. Ас-уол программатын олоххо киллэриигэ, дьиҥэр, биирдиилээн гражданнар көмө хаһаайыстыбалара улахан суолтаны ылыах этэ. Ол эрэ эрэ итиннэхэ элбэх мэһэйдэр баалар.

Холобур, биһиги билигин биир убаһалаахпыт. Ситукабыт ото суох буолан, атын аймахтарбыттан көрдөһө олоробут. Ол биричиинэтэ, сайынын аҕабыт биир күн өрөбөкө үлэлиирэ буолар. Уопсай дьыала туһуттан ыаан көрөр буоллахха, үлэлиирэ эбэһээтэлиэй курдук, оттон ис дьиҥэр, олоххо киирдэххэ оҕустарылыах. Иккиһиэн, урукку өттүгэр куурусса иитэр этибит. Ол өссө мин кыра ардахпынэ. Билигин иитэргэ кыах суох —туорах бүрдүгу хантан буларбытын ойум хоппот. Оттон куурусса ааҕардас комбинформуонан аһаан нитилэр кыаҕа суох. Бу боппуруостары ким биһиэхэ быһааран биэриэн сөбүй?

Д. СЕМЕНОВА.

Чурапчы с.

КЫРДЬЫКТААХ, ДЕМОКРАТИЧНАЙ

Улуу Октябры кытары даҕаспытынан, 1917 сыл ахсыннык 5 күнүгэр, В. И. Ленин быйаччы кытыытынан «Суут туһунан» декрет ылыллыбыта. Онтон ыла 70 сыл устата бийиги суупут сэбиэтскай дьону коммунистическай ейгэ-санааҕа, Ийа дойдуга бэриниллэах буоларга, социалистическай бас билиини харыстыырга социалистическай бинргэ олоруу бырааблаларын ытыктыырга үөрэтэн, советскай гражданнар сокуонунан көрүллүбүт бырааптарын уонна Советскай государство интэриэстэрин көмүскэн норуот иннигэр чиҥнийэ-дин сулуусаллаата.

Кини — саамай гуманнай, кырдьыктаах уонна демократичнай суут. Хоҥуобунай уонна гражданскай дьалалар, бырааблыа курдук, аҕаҕастык көрүллэллэр. Суут мунньаҕа нэйилиэннэ үгүс өттүн төрөөбүт тылынан ыытыллар. Буруйдаах аччыга бэйэтэ эбэтэр айбакаат көмөтүнэн көмүскэнэргэ бырааб бэриллэр. Дьыаланы көрүүгэ общественнай тэриллэр уонна үлэ коллективтарын представителлэрэ кыттан дьыала нс хоһоонун арыйыыта кэмэлдьиллэр.

Гражданнар суут үлэтигэр сэтээтэллэр быыларынан кытталлар. Ол бириигэбэрдэр, быһаарыылар, уураахтар кырдьыктаах буолуулларын хаччыйар. Ити—биир. Иккиннэн, суут үлэтигэр норуот хоҥтуруола олохтонор. Үсүһүнэн, суут нэйилиэннэ кытары сибэлэ күүһүрэр. Сэтээтэллэр итини тэҥэ алимены төлөөһүү бэрэбиэрэллиллэр, усулуобунайдык сууттаммыттары кытта үлэлиллэр, гражданнарга суут бириигэбэрдэрин быһаараллар, суут үлэтин оно бэйэлэрин кыттыларын туһунан көрдөстүлэр.

Российскай Федерация үрдүнэн 500 000, Саха сиригэр 5110, бийиги ороһуоммутугар 70 народнай сэтээтэллэр быыбардаан үлэлиллэр. Ороһуонга бу эбэһиинэстэрин үчүгэйдик толоорор народнай сэтээтэллэрэ муоҥкыльнай эскуола үчүгүлэ В. Н. Дьячковскай, типография директора П. М. Массаев, ранно ревизора М. М. Парфенова, «Мелиоводстрой» ПМК-тын бухгалтера В. С. Поселская, ЛТЦ техникэ Д. Н. Нестерева, нотариус М. Н. Иванова уо. д. а. буоллалар.

Ороһуонга буруйдар сүрүн көрүнгэриэн күлүгэнэлэрэ уонна уоруу буоллаллар. Күлүгэнэлэһиэн барыта итирик дьонуттан оголуллар. Ороһуон народнай суутунан 1986 с. 20 күлүгэнэлэһиэн дьалата көрүллүбүтэ, былыр—11. Уоҥсайынан, арыгылааһыны кытта сибэстээх буруйу, оҥаруу аҕыйыр.

Буруйу оноруоччулар үс тымныытан иккиларэ 30 диэри саастаах ыччаттар. Ити хамсомольскай тэриллэрэ итириктэйдиннэ, буруйу оҥоруулуу утаа охсуһуута ордук аҥаардыктуруоллардыын ДНД-лар, табаарыстыы сууттар үлэлэриэрэ быһаччы кыттыллардын, бэрэдэгэй ыччаттары кытары чочуу үлэлиллэрин кэдьүөйдэр. Орта оскуоланы бүтэрбиттэр совхозтарга уонна тэриллэрэ үлэҕэ кириэллэр. Хаана итии үлэ мэлдьэх сиригэр ыччаттар иккэ-үс сылынан арыгыһыыга, бараадаҕы кэбэҕэччиэ кубуйдар түбэлтэлэрэ аҕыйаҕа суох. Онон промышленность тахсар, арыгыттан кэлэр ыччакка болтан эмтэҥ уруу, иитэр үлэ саҥа формаларын булуу эрдэбиллэллэр.

Буруй 80 бырыыпаҥа үлэ чаҕын кэннитэн оголуллар. Ол аата үлэ кэннитэн чуолаан эдэр ыччат ортотугар, үчүгэй сэргэхсиэн үлэ суох.

Народнай суут буруй тахсыбыт биричиналэрин үөрэтэр уонна олоору туоратарга сууттаначчылар олорор эбэтэр үлэлиир сирдэригэр чаҕыйай быаарылары таһаарар. Онуоннтарга Кылаанныах, Одьуулуу сельсоветтарын испполкомнарга, «Мыҥдаайы» совхоз дирекцията о. д. а. күн бүгүнүгэр диэри суох дьаһалы ылыллыбыттарын туһунан эппиэттэри кэлэрэ иликтэр.

Ороһуонаҕы народнай суут үлэтигэр итэҕэстэр суох буолбатахтар. Чуолаан кэнэ сылдьар сууттар аҕыйахтар, дьыаланы көрүүгэ общественность представителлэрэ сэдэхтик тардыллаллар, нэйилиэннэ ортотугар сокуону пропагандалааһын оссо диэн ситэтэ суох.

Советскай сууттар партия политикатын ойоон, уларыта гутуу ирдэбиллэригэр сөп түбэйиннэрэн, үлэлэрин нс хоһоонун туһаараллар. Буруйдаах сэтээх эппиэтинэһи [illegible] уонна гражданнар [illegible]таҥа кэһиллибэтин туһугар бары күүстэрин уураллар.

Р. ИВАНОВ,
народнай судьуйа.

Сылгы — миннҺигэс эт, уохтаах кымыс

НОЧООТ СУОҺААН ТУРДАҒЫНА

Быйылгы кыстык сылгыта уустугурбутун туһаннаах специалистар уонна сылгыһыттар билэн уонна улаханнык дьаахханан олоробут. Күһүн олоруу кэмигэр сылгы иҥэ уутуйбута, ол аата хаһыы кырыатыйбыта, соппоннообута кестубута. Кэнчээри, аччаа үүммэтэхтэрэ, онон хаһыыга кальций, фосфор уонна дьуот тиийбэттэр. Маччыран халтаннаан атыыр үөрдэрэ, ордук эдэр сылгылар, балаҕан ыйыттан хаампыттара. Хаар халыҥ, сорох сирдэргэ 30—38 см тиийэр буолан, сылгы мунна, уоҥа, чабырҕайа хаардыйда. Уонна сылаас туран сэтиньи 18—20 күннэригэр эмискэ тымныйан сылгы титирээтэ. «Мугудай» совхоз сылгыһыттара уонна специалистара итиэрэн учуоттаан кэккэ дьаһаллары ылаллар.

Тыйдары уонна тиҥэ-ноҕэрэ, барыта 400 сылгыны, Нуотараҕа уонна Лена өрүс сүннүгэр киллэриэхпит. Мараалаайыстар уонна чыаппаралар бу күннэргэ үүрдүлэр. Сылгы толойдор уонна толоннор үүрүөхтэрэ. Ити сирдэргэ хаһыыта дойду сириэҥэр ордук уонна Нуотара оттоммут отун таһыы кыайтарбат.

Убаһаны уонна тыйы кыараҕас сиргэ хаайан аҕатыыны булгуччу боптубут. Сылгыһыттар хаһыы сирдэригэр ыраас хаарга оту ыаллар, бурдук куталлар. Күөлэйийэргэ анаан бульдозерынан хаары астаран площадка оҥороллор. Бу үлэни опыттаах сылгыһыттар Н. А. Терютин уонна Д. Т. Синцев звенолара сабалаатылар. Убаһа аҥыр сиргэр күнэтэ улахан кэнэҥэ туус куруутун баар буолуохтаах. Эдэр сылгылары ойбон таһын уулатабыт. Ити аҥылыктарын ингамтэтин үрдэтэр, онон турунтарын ыҥыктыбаттар.

Ыйга 1—2 тогул мунньуларын, уостарын, кэхсүлэрин хаарын ыраастабыт, кыһыахчылатабыт. Бу күннэргэ хлорофос суурадаһынынан эмтээнин бүтэриэхпит.

Ахсыннаттан ханна да сылгы ахсын 1-дии кг быльыгы сиэтэр наадалаах. Оны комбикорму уонна туулу эбэн балбаахтаттахха хамаҕатык сиилэр. Сиэбэт буоллахтарына, маҥнай призрон сиэтиллэр.

Тиҥэҥэ, сороҕор тый дьуот тиийбэтиттан тииҥэ хамсааччы, хабырыначчы, аҥыыра сиирэ молточчу. Онуоха дьуот суурадаһынынан миклэтин сотуу эбэтэр 333 гр минеральнай брикети комбикормга оҥорон сиэтэн үчүгэй түүлгү биэрэр.

Маҥнайгы күүстээх тымныыларга сылгы күнэҕэ аҥылыгын 1,5—2 бүк эбэн нэдиэлэ устата аҥатар саналаахпыт. Оччоҕо сылгы тымныыны тулуйар, хаҥа да сыл тахсыах турунтаар.

Ити дьаһаллары олохтоох киллэрэргэ отделениелар управляющайдара бастаҕаннай сыарҕалаах тракторынан хаччыйыахтаахтар.

Быйыл сылгыһыт сиргэ кырга хоно сылдьан үлэлиэхтээх. Онон сылгы маршруттарыгар сылаас дьиэлэри, үүтээннэри бэлэмнииннэ, сылаас аҥылыгынан, соптоох усулуобуйанан хаччыйыахха наада.

Бэдэрээт кадьүүлэ быйыл ырылхайдык көстүөҕэ. Звенолар түмүсүүлээх, сылгыны күнэтэ кэтнирманыыр, көмөлөөр, аҥатар, маршрутун уларытар буоллахтарына ситиһиилээх буолуохтара. Билигин ороһуон сылгыһыттарын 75 бырыһыаннара —эдэрдэр. Оны тэҥэ республикаҕа тиийэ биллэр уонунан опыттаах сылгыһыттардаахпыт. Онон сүбэлэһиннии, опыт атастыытын тэриийэхха, ороһуон сылгыһыттарын сүбэ муньаҕын ыгырыахха да баара.

Совхоз дирекцията хаһыы сылгытыгар 2 центнер, тыйга, убаһаҕа 6 центнер, 3 центнер фураны көрбүтэ. Ити кыра буолуоҕун сөп. Ынах сүөһү аҥаастан былдьасыырбыт кэлиэ диэн саныыбын. Онон оту кээчилэһиини күүһүрдүөхха.

Кыстыгы ордук ыараханнык сылгыга хаан атастаһыытын сыллата хоҥтуруоллаабат, атыырдары атастаспат эбэтэр атыыласпат звенолар уонна отделениелар атаарыахтара. Кинилэр убаһалара кыра, тымныыны тулуйбат буоллаччылар, күөхэйдьиккэ саас, ырбыт кэмнэригэр, ылларааччылар, үгүстүн көнньүнэн өлөөччүлэр. Мараалаайы Үлэ Кыһыл Знамята орденнаах сылгыыта Д. Т. Синцев кыра сылгыны хаһар дьоҕурга үөрэтэр опыта, бэл, совхоһун ыһнэгэр киэҥник тэнитиллэ илик. Бу звено сыллата 400—600 центнер оту ордорон сүөһү аҥылыгар биэрэр. Хаһыы эмиэрдээх убаһа тоҥмот, тыйыгар үчүгэйдик хаһар, кэнэҕэс тулуурдаах үөр сылгыта буолар.

Саха сылгытын каскилин туһунан 1986 сыл сэтиньиэннигэр Россия госагропромун, ССКП обкомун, Саха АССР Министрдэрин Советын уонна РАСХНИЛ Сибирдээҕи отделениетын холбоһуктаах уураахтара тахсыбыта. Ити документтан салайтаран республика совхозтара бу пятилетка бүтүүгүгэр сылгы ахсаанын 180 тыһыынчаҕа, сылгы этин ылыыны 11,5 тыһыынча тоннаҕа тиэрдиэхтээхтэр. Итя тоҕолоох барыһый? Аҕаспат пятилетиаҕа республика сылгы этин атыылааһынтан 25 мөлүйүөн солкуобайдаах ыраас барыны ылбыта, эбэтэр сылгы этин рентабельноһа 20,3 бырыыпаҥна тэҥнэспэтэ. Бийиги совхозпут сылта 80—200 тыһыынча солкуобай ыраас барыны киллэриммита. Биир центнер ынах этин байэҕэ турар сыаната 251—381 солкуобай эбит буоллаҕына, сылгы этин гиэнэ 128—194 солкуобай, эбэтэр икки бүк тэҥнэҕи. Оны тэҥэ саха сылгыта атыттартан ураты хаачыстыбалаах туспа боруода буоларын, өбүгэлэрбит эйбэх сыраларын үйэ тухары биэрэн биһиэхэ көлө быыыытыкан, маннынгэс эт уохтаах кымыс дьүүктэтин быыыытыкан хаалларбыт кэриэстэрэ буоларын өйдүөххэ наада.

Быйылгы кыстык уустук кыстыкка дубуҥ тутуннахха, сатаан дьаһаммат тахха сылгы коммуналлан алтыгыта албиэн, структураҕа кэнилиэн, бу барыстаах салаа биир сылынан ночоотторуох салааҕа кубулуйуоҕун сөп. Республика үрдүнэн 387 бала баарыттан 65-ин эрэ типовой. Совхозтар аҥы үстүү-үөрүү типовой базаны быыаннаахтык тутуулуу саҕаланнахтыын наада. Оттон билигин дьыаланы туһаннаах специалистар, сылгыһыттар, кинилэр кыбаммыылара быыаарыаҕа. Кинилэр опыттарын хаһыат ноҥуо атастаһар, ордук табыгастаах ньымалары ыытыы туттар буоллахтарына, бу да кыстыгы чиэстээхтик туоратыахтара.

А. ВАРЛАМОВ,
«Мугудай» совхоз кылаабынай зоотехника.

МАРИЙСКАЙ АССР. Иошкар-Олаҕа оҕо поликлиникаларыгар ыйдарын аспыт оҕолор көрүү булгуччулаах комплексын бараллар. Ити сэрэтэр көрүү ыарыылары эрдэттэн быһаарарга уонна кэлин хас биирдии оҕону кэтэн көрүүгэ туһалаах. Эдэр ийалэр итини кытары тэҥнэ оҕону көрүүгэ квалифицированнай консультацияны ылаллар.

Снимокка: эмтээр физкультура кабинетыгар.

В. Аскоченскай фотота.

ССТА фотохрониката.

ССКП КК Суругун сэҥээрэллэр

САБАЛАНА ИЛИК

Быйыл ССКП Киин Комитетын Суругар ыйыллар болдьохторго савсны ыыыта туттуллар техниканы хаачыстыбалаахтык өрөмүөнэн, бэлэм буолуу линейнатыгар туруоруута кэккэ ыарахаттары көрсүөхпүт. Инженерэй-техническэй сулууспа бу күннэргэ кыстыгы тэрэҥнииэхтэх атаарыы, көрдөөхтэры тохтоло суох үлэлэтии уонна ороһуон таһыттан 14 тыс. тонна суоҕу аҥылыгын таһыы бонкуруостарынан дьарыктанар. Кэлэр сыллары хомуур техниканан өрөмүөнэһии үлэҕэ ханна даҕаны саҕалана илик.

1986 сылга ССКП Киин Комитетын уонна ССРС Министрдэрин Советын 350 №-дээх уураахтарын олохтоох киллэриигэ былааннар оҥоһуллубуттара. Совхозтар бэйэлэрин былааннарын ОАПХ советыгар көмүскэбиттэрэ. Онно спрн оҥоруурга, хомуур үлэлэригэр идэтийбит звенолары тэриийии, үлэҕэ саҥаны киллэриллэр көрүллүбүттэрэ. Хотобур, биһиэхэ эмиэ ратификацированнай этэрээттэр совхозтар аҥы баалларга, бастаанаанай сыыарыллыбыт техникалаах суох, бэйэлэрэ эмиэ үгүстүн атын үлэҕэ аралдьыйаллар.

ССКП Киин Комитета мастерскойдар ыамталарын мөкпүтүүрдүк туһаарга соруу туруорда. Бийиги ороһуммут түөрт совхозтара (Карл Маркс аатынан, Эриник Эристин аатынан, Субуруускай аатынан уонна «Чурапчы») мастерскойдаахтар. Балартан «Чурапчы» уонна Субуруускай аатынан совхозтар мастерскойдара өрөмүөннүүр-техническэй предприятие балансатыгар бэриллиннилэр. Ол кинилэр производстаанай ыамталарын улаатыннарыыта, техническай тэрилтэлэрин үрдэтиитэ көмөлөөхүө.

ОАПХ систематыгар киирэр тэриллэргэ, барыа совхозтарга техническай көрүү бу дьыл сэтиньиэннэр ыытыллыбыта. Итиннэ эмиэ хойутаһыы таһаарылыыта. Техниканы өрөмүөнэһии кэмиттэн көрдөбүл быыыытынан аналлаах комиссия тутар, онуоха хаанан да бу техниканан үлэлиахтээх кими комиссия составыгар киллэриллиэхтээх.

Биһиэхэ оҕуруот аҥын түүннэриинэ биир сиргэ кэмнэһии идэтийии ыалла илик. Совхозтар 3-түү—10-нуу гектарга эрэ оҕуруот сирдээхтэр. Бу үлэни механизациялыырга, индустриальнай тэрүккэ киллэрэргэ мэйдэри үөскэтэр. Ол иннинэ экономическай оттүнэн барыа суох.

Хомуур үлэтин сорох салалаарыгар тыа хаһаастыбатын массыыналара тиийбэттэр. Ол курдук албэх сыллаах оту ыыыыга аналлаах сеялкалар суохтар. Рассада оҥордор массыыналар эмиэ туһаныллыбаттар. От үлэтигэр пресс-подборщиктар да, боковой кыраабыллар да аҕыйахтар. Тыа хаһаастыбатын массыыналарыгар, саппаас чаастарга 1988 сылга сайаанналар оҥоһуллан түһэн туралларын. Оттон кэлэр сылларга сайаанка оҥоһуллан түһэриллиэ. Онуоха ССКП обкомун көмө сылдьар мунньаҕар этиллибит итэҕэстэр учуоттаннылар.

Л. ТИХОНОВ,
ОАПХ кылаабынай инженерэ.

Биһиэхэ эппиэттиллэр

Б. дь. алтыныы 15 күнүгэр «Саҥа олохтоох» киинэммит библиотечнай система Хатылытааҕы филиалын сэбиэдиссэйэ М. П. Иустинова «Билигэ тардыспат курдуктар» диэн ыстатыйаҕа бочуоттаммута. Онно библиотекарь совхоз кини үөлэйбатыгар научнай-техническэй информация кабинетын тэрийии кыалла илиннэ, отделениеларга Сүөсүүнүт күнүн ыытыы былаана суох буолан, специалистар үгүрүйүүлэрэ таһаарылларын туһунан суруйбута.

Овуоха ОАПХ кылаабынай экономиста Н. Г. Михайлов бу курдук эппиэттэта:

«Ыстатыйа ОАПХ ньиннэҕи партийнай тэриллэ бюротугар дьүүллэһиллиннэ. Сүөсүүнүт күнүн ыытыыны бэрэдэктиир туһунан совхозтар директордарыгар дьаһал бэриллиннэ. Урукку оттугэр былаан көтүмэхтик, дьуоралэһиннэрбэккэ эрэ оҥоһуллуута, кырдьык, баар суол.

Иккиннэн, НТИ кабинетын ОАПХ ньиннэ тэрийэргэ быһаардьыбыт, онуоха аналлаах хос бэриллиннэ, специалист сыыарылыннна. ОАПХ советын бириигэҕиттэн 154 специалист пропагандистарынан аныыллар, кинилэр рабочайдары кытта быһаччы үлэлиэхтэрэ. Быйылгы курдук уустук кыстыкка идеологическай үлэни күүһүрдүү—кэм көрдөбүлэ. Итини хас биирдии специалист өйдүүрэ наадалаах».

x x x

Хаһыат сэтиньиэ 12 күнүлэрэ нүөмэригэр «Эллэл сыһыан тэбиитэ» төбөлөх критическай заметка бэчээттэммита. Онно Бахсы Толоонутар кормоцех өрөмүөннүүр-техническэй предприятие монтажниктарын буруйдарыгар сиэ өрөмүөннэммэккэ, толору күүһүнэн үлэлэрэ бэлиэтэммита. Онон сибээстээн ити предприятиеттан теххааччыйыы станциятын технолога С. П. Павлов маннык эппиэти редакцияҕа биллэрдэ:

«Кормоцех үлэһитэ Корнин П. П. кормоцех смесителин салбахтарын бойэтэ сыыһа оҥорон, агрегаты тоҥнуу үлэлэтэн, смеситель нала алдьаммыт. Ону Агроснабтан мунньаҕар этиллибит итэҕэстэр учуоттаннылар.

КЫҺЫЛ ХААЛТЫС

Эрчимнээхтик, көдьүүстээхтик

Пионердар Бүтүн Союзтааҕы IX слеттара буолуоҕуттан балачча кэм аста. Пионерскай тэриллэлэр үлэлэриэхтэр туох уларыйыы киллэриллибитин, болҕомтону туохха ордук туһаайыахха наадатын туһунан кэпсэтэргэ олорбуттаа.

Бу күннэргэ барыа пионерскай дружиналарга, этэрээттэргэ пионерскай үлэ стилин уонна ньымаларын саҥарыа тутуу туһунан дискуссиялар бара туралларыгар. Оларго кирбит этиилэргэ олоҕуран пионерскай тэриллэ ороҥуоннаах совета бэйэтин үлэтигэр эмиэ уларытыылары киллэрэр. Совет бюрота саҥалыы саастаабыт тэлэлиннэ. Онно пионердар эмиэ киллэриллиннилэр. Урукку оттугэр ити суоҕа. Болҕомто пионерскай актив кытта үлэҕэ туһаайыллыбыта. Старшай пионер-баһаатайдары үөрэтии миэстэтигэр тэриллибитэ практикаланан эрэр. Маныаха аастыт сайын «Артек» пионерскай лаагырга баран пионерскай актив оскуолатыгар үөрэммит пионердар кодьүүстээх көмөҥ өҥөрүуохтаахтар. Суоҕ сотоҕутаабыта старшай пионер-баһаатайдарга анаммыт семинар Хайахсыт орто оскуолатыгар ыытыллыбыта.

Пионерскай олохха демократизация ордук кэҥээбиннигэр комсомол ылар оруола улахан. Оскуолаларга комсомольскай комитеттар пионерскай үлэ туһунан боппуруоҕу дьүүллэһэр буоллахтарына, онно кинилэр кытталлара булгуччулааҕын көтүү гынна суохтаахтар. Слет комсомол иннигэр атын боччумнаах соруу — хас бириэдэ маҥнайгы сүүрүх комсомольскай тэриллэлэр киллэрэ болдьох иннинэн барыа пионерскай дружиналарга, этэрээттэргэ бэйэлэриттэн куруһуоктар, секциялар салайаччыларын ыыталлара наадатын туруорбута. Бу ороҥуон комсомолун быйылгы үлэтигэр бинтэ *бөҕүлүннэх дьыллаах* буолуохтаах. Урукку оттугэр производственнай баһаатайдары үрдүттэн анаабын буоллаҕа. Быйылгыттан бу тохтотуллан пионердар баһаатайдары бэйэлэрэ талан ылыыларыгар ыыах бэриллиннэ. Бу Кытаанах орто оскуолатынааҕы Ю. Гагарин аатынан дружинаҕа хайыы-үйэ олохха киллэриллиннэ. Хайахсыт уонна Бахсы орто оскуолаларыгар үлэ эмиэ сэргэхсийдэ.

Атын да дружиналарга тимуровскай үлэни тэрийиигэ, сөбүлэрэ ыытыыга, пионерскай хоһуу тэриллиигэ, о. д. а. көрдөхсөбиллэрэ опыт суох буолбатах. Ол барыта сүҺэллэрэ уонсай билиигэ таһаарыллан, ниҥэ хабан ылыллан иннэхтээх. Бу оттуттан биһиэхэ балаһыанньа бөрүкүтэ суох: старшай пионер-баһаатайдар дарааны, юнкордар дарааны бастыҥ опыты тарҕатыыга кыттыылаах намыһах.

Хас бириэдэ пионерскай дружина туох бэйэтэ общественнай суоталаах чопчу дьыалалаах буолуохтаах. Партийнай, комсомольскай комитеттар, народнай депутаттар Советтара оларго боччумнаах сорудахтары биэрэллэрэ ааҕа. Дружиналар предприятиелары, тэриллэлэри кытта дуогабар түһэрсэн үлэлэһиннэрии тэрийиэхтэрэ. Онон хас бириэдэ дружина бэйэтэ анал счеттаах буолуоҕун ситиһиэхтэрэ.

Тимуровскай үлэ үтүө үгэстэрин тиэрдиэхтэрэ. Пионердар, ким кинилэр көмөлөрүгэр наадыйаччыга барыталар кем эбэр эбээһинэстээхтэр. Детсадтары, Малдьыкаан комсомолу оскуоланы кытта шефтэһиилэри олохтуохха. Эдэр ленинецтэр атын дьыалаларынан гражданскай уонна Аҕа дойду Улуу сэриитин толоонноруттар аҕыйаахтаах ааматынныктары көрүү-хаһаайыны буолуохтаах.

Эйэ дьыалатын барыа дойдулар ороҕорун дорообоҕуулларын бөҕөргөтүү — пионердар ытык иэстэрэ. Оскуолаларга бу үлэни күүһүрдүүхха. Интернациональнай дорообоҕуу кулууптарын үлэтин уларыта тутууга оссо эйгэни үлэлиэхха наада. Никарагуа ороҕорун кытта бинтэ саҥаланыы хампаанньатыгар кичэйэн бөлөмнэниэхха.

Пионерскай үлэҕэ саҥа сүүрээннэри киллэрии, улуу гурбут оттун уларыта тутуу хас бириэдэ этэрээттэн, пионертан инициативалаах, айымньылаах, саҥаны киллэрэ сылдьар куттаммат буолуоҥун эрэйэр.

А. ФЕДОТОВА,
ЫБСЛКС райкомун секретара.

Хатылы орто оскуолатын Е. Д. Догордуров аатынан пионерскай дружинната 52 эдэр ленинэһи түмэр. Кинилэр совет председателинэн Лина Петрованы талбыттара.

Пионердар түбүктэрэ элбэх: бу күннэргэ VII кылаас пионердарын старшай пионерга үүнэрэллэргэ бэлэмнииллэр. Аастыт субуота уонна баскыһыанньа күннэргэ — үөс ветерана М. Н. Белоусовскаяҕа тиийэн комсолостулар. Олохтоох детсады ыытта шефтэһэллэр. Кырачаанныктарга арааас оонньуулардары оҥорон бэлэхтээтилэр.

Эһиги бу снимокка көрөр кыргыттаргыт (хаҥастан): Роза Батарина, Лина Петрова уонна Варя Чечебутова ити үлэлэргэ барыпарыгар активнайдык кытталлар. Вара эркин хаһыатын таһаарар. Роза пионерскай дружина советын чилизэнин быһыытынан политическай үөрэхтээһининэн дьарыктанар. Үһүөн барыа предметтэргэ «4» уонна «5» сыыналарга үөрэнэллэр.

П. ОКОНЕШНИКОВ фотота.

Шефтэһиини саҕалаатыбыт

Биһиги, торҕуу кылаас пионердара, маҥнайгы кылаас үөрэнээччиларын ыытта шефтэһэбит. Кинилэр 27-лэр. Быйылгы үлэхан үлэбитинэн шефтааҕыттэбитин октябренокка кирдиэхтэригэр бэлэмнээһин бүтүмэ. Флажоктары, сулуччаалары оҥостоллоругар көмөлэстүбүт, кылаастарыгар мунньуу тэриллиэхтэригэр сүбэ-ама биэрдибит.

Дьэ ити курдук тэриллэн шефтааҕыттэбит Улуу Октябрь ыраахтааҕынныгар октябренокка кирдилэр. Онно биһиги эрэдэ-концерт көрдөрдүбүт. Оҕолор ордук Лиза Корякина солотун уонна «Матрешка» диэн үгүстүн биһиргэттилэр, «Эйэ диэн хоруу эмиэ кэрэхсэтилэр.

Кырачаан шефтэхтэрбэтигэр үчүгэй үөрэх, саамай дьиссиплиннээх барабыт.

Саргы ПРОТОДЬЯКОНОВА.
Дириҥ орто оскуолата.

Наадыйааччыга — тимуровскай көмөҥ

Биһиэхэ тимуровскай көмөҥ үлэ, сэриэ ветераннарыгар эрэ оҥорор наадалаах курдук өйдөбүл олохсуйбут. Мин саанаабар, ити сыыһа. Атын кыаммат, кырдьаҕас дьоннорго эмиэ көмөлөһүөхха.

Секциялар уонна куруһуоктар хайдах үлэлиэхтэхтэрин туһунан оскуола салайаачыларын кытта соҥноһон былаанны оҥорор соп.

Георгий СТЕПАНОВ.
Чуранчы аҕыс кылаастаах оскуолата.

БЭЙЭТТЭН ТУТУЛУКТААХ

Бэйэни салайыныыны пионерскай тэриллэрэ киллэрии туһунан быйыл күүн хаһаанньытаарар да эйэхтэ кэпсэттибит. Итиннэх, мин саанаабар, улахан болҕомтө дружина советын үлэтин сайыннарыыга уурулларга наада. Биһиги старшай баһаатайбыт Р. И. Коркина боппуруоҕу үксүн пионердар бэйэлэрэ быһаараллыарын ирдиир. Учууталларга сигэнньиттэн босхолонуохха наада. Дьиҥэр, ону оҕолор кыайан кыахтаахтар.

Быйыл күүн биһиги оскуолабытыгар учуутал күүн бэйэбит кинтэн да комото суох тэрийбиппит. Учууталларбытын кинэ биэчэрэ эрэ ыытыбыппыт. Атын да үлэлэри пионердар бэйэлэрэ ниидэн-саҕалаан ыытыахтарын сөп. Ол биһиги ордук эйэхха үөрэтиэҕэ.

Люба ШЕПЕТКИНА.
Кытаанах.

ДУБЛЕР КҮНҮН ТЭРИЙИЭХХЭ

Үтүс оскуолаларга дублер күүн тэрийиллэр эбит. Биһиэхэ аастыт сылларга эмиэ тэрийбиппит. Быйыл суох.

Оҕолор учууталлары сопбуйан уруоктары биэрбиттэрэ, көрдүүрэ дьыһыурунайдаабыттара, атын да үлэлэри ыытыыттара. Холобур, мин түс бэйэм оҕолору уруоктарын олус астынньыттаан. Барыта олус интэриэһинэй этэ.

Надя ДЬЯЧКОВСКАЯ.
Чуранчы орто оскуолата.

Нойосуустуур наадаата суох

Үөрэнээччилэри пионерга ылыы туһунан эйэхтэ кэпсэттибит. Кинилэри эпуоха хайдах бөлөмнэтиэххэ сөбүн туһунан хас да этиилэр киирдилэр.

Пионерга киирэ сылдьаллар үтүө курдук ааттар быраабылаалары, о. д. а. ыытыы буолар. Оны кинилэр чойосуус үөрэтиллэр, тоҕо баарар этиилэстилэр. Итиннэ таһыгыр, мин саанаабар, хас бириэдэ пионерга киирэччигэ сорудахтары биэриэххэ наада. Оны хайдах толорорутун көрөн пионерга ылыахха.

Настя СОЛОВЬЕВА.
Мугудай орто оскуолата.

Вася Попов (снимокка) Соловьев аҕыс кылаастаах оскуолатын бэйиэ кылааһыгар үөрэнэр. Кини барыа общественнай үлэлэргэ активнайдык кыттар: кылааһыгар староста, Зоя Космодемьянская аатынан дружина советын чилизэ.

Вася иллэҥ кэнигэр уус-уран литератураны аҕаар, спахыманка оонньуур, дьиэ үлэтигэр көмөлөһөр.

П. ОКОНЕШНИКОВ фотота.

Билиини тургутуһуу

Оскуолабытыгар физика уонна математика предметтэрэ ыытыллыбыта.

Надыаҥ устата олимпиадалар, истиэнэ хаһыатын таһаарыыта, викториналар, задачалары суоттааһыҥнар конкуреттар ыытыллыбыттар. Онно ордук ситиһиилээхтик V, VI, VII кылаастар кыттыбыттар. Бириҥдиэн оҕолортон Кеша Соловьев, Вася Дьячковский, Маша Сибирякова уо. д. а. үчүгэй түмүктэнэллэр. Кылайыылаахтарга грамоталар туттарылыннылар.

Рита МОХНАЧЕВСКАЯ.
Соловьев аҕыс кылаастаах оскуолата.

Кэрэ эйгэтигэр

Күн уотун туппуттуу сананным

Соторутааҕыта Хоптоҕоостоох Культура дьиэтигэр народнай маастар К. К. Колесов авторскай бизнэрэ буолла. Ким Конфеевич үйэ аҥардаах эбэтиттэн сибээстэн.

Хаҥа оҕо алааһын күөх отугар күөлэһийэн үөскэбэтэҕэй, колуччатын сырдык уутугар дуоһуйа сөтүөлэспэтэҕэй?! Төрөөбүт алааһын чыҥчаҕын тойута, мутукчатын дыргыл сыта ким сүрэҕин үөрдүбэтэҕэй, сүрэхтэн көтөхпөтөҕүй?! Культура дьиэтин фойетыгар толору тардыллыбыт Ким Конфеевич үлэлэрин быыстапкатын көрө туран итинник санааҕа кэлэбин, поэт эпититтии, «эбэгичча ыллыраас, кэрэ, лыҥкынас, кылбаҥнас». Төрөөбүт дойдубут барахсан... Кини айыллатын кэрэтинэн, күнүн сылааһынан, эйэҕэс сиккиэринэн сүрэхтэрбитигэр интизхтээбит таптала баар буолан, күн сирин, олоҕу таптаан, онтон дуоһуйууну ылан, кэнэҕэски туһунан ыраланан олордохпут... Ким Конфеевич дарбаана, күүрэнэ суох сэмэй тыллаһынан айыммыыларын туһунан кэпсиир. Кини куолаҥа намыын, тыллара истиҥ-иҥирэх. Айыыларын курдук, дьону абылыыр, сырдык, үтүө киһи бу народнай маастар Ким Конфеевич. Ону кини олорбут олоҕо, үлэтэ-хамнаҕа кэрэһэлиллэр. Ол эрээри бүгүн ол туһунан буолбатах. Тыл кини айыммыыларын туһунан.

Республикаҕа быыстапкаларга художник быыһыытынан 1962 сыллаахтан кыттыбыта. Ол кэмтэн (ол да иннитэн буоллаҕа) көрөн айыы, саҥаны, сонуну кордоҕун алыбыгар ылларбыта, эссэ да айар, үлэлиир былаанныах. Үлэтин түмүктэриттэн кылгастык билиҥиннэрдэхха маннык: 1981 сыллаахха республикаҕа аан бастаан ыытыллыбыт фольклор фестиваалыгар кыттан лауреат аатын ылбыта. 1985 сыллаахха оройуоннаҕы кыраайы үөрэтэр музейга персональнай быыстапката аан бастаан туруорулларан үрдүк сыанабылы ылбыта. РСФСР народнай художника А. П. Мунхалов, Саха сирин Художниктарын союзун бырабылыанньатын эпиэттиир секретара искусствовед З. Иванова истиг иҥирэх тыллары суруйан хаалларбыттара. Ити быыстапка — барыта 100-чэкэ үлэ — ити сыл бүтүүтүгэр Якутскай куорат картиннай галереятыгар туруорулларбута. Аастыт сылларахха Саха АССР культуратын министерствота киниэхэ народнай маастар диэн үрдүк ааты ингэрбитэ. Быйыл шефтээх Нерюнгринга, Орджоникидзевскай оройуонугар кини үлэлэрин быыстапката туруорулунна. Художник «БАМ-ы культурнай хаачыйыыга активнай кыттыытын иһин» диэн знагынан бэлиэтэммэт. Онон Ким Конфеевич шефтээх Нерюнгрины кытта дорҕоо туруу сибээс бэрсиэхэҕэ, үүнэр колуоннэн интернационализм тыынынан ингинэ тус бэйэтин кылаатын киллэрдэ.

Бу үөрүүлээх бизнэс сабыллыытыгар народнай маастар бу курдук этэ: «Күн уотун сылааһа оско-маска иҥэн хаалан, силигилин чэлгитэрин кэрэтэ норуот кута-сүрэ, ойо-санаата, кини духовнай күүһэ кини айыныытыгар биэр. Ону сүтэрбат-оборбот, сайдыытын салайар, үтүотүн үксэтэр суһуттан оройуоммутугар картиннай галереяны дуу, изомузей филиалын дуу аһар наада этэ. Өскотун кыаллар буоллаҕына, мин бэйэм үлэлэрбин бэлэхтиэхпин». Бизнэс кыттыылаахтара ити этиҥни дохсун ытыс тыаһыгынан ылыстылар. Кыргыыга да, оройуоннар уран тарбахтаахтар түмсүүлэрэ үлэлээбиппэр 20 сылын уоттаҥнар эпиэнэ бэйэлээх кэрэ айылыар (кини куоратгарыгар, дойду тас оттугар тиийэ быыстапкаларга туруорулларбыттар) хоптуруол, түмүү суоҕунан, атын сиргэ аралдьыйдылар, туора сиргэ тиийдилэр. Быстахтык ыллахха. Одьуулуоннаҕы Культура дьиэтэ айыллыыгар бэлэхтэммит «Малай картиннай галерея» диэн ааттаах туһунан А. П. Мунхаловтаах биллиҥин да умнубакка ыйыталаһаллар, эбэтэр график Л. М. Неофитов үлэлэрин тоҕо шиутторэ өр сылларга ойд бүтүнүк буоллун диэн. Аммаҕа оройо өскуолатыгар бэлэхтэбиттэрэ кэлин эмиэ тоҕо эрэ кэстүбэт буолла. Воотурускай улуунун үөрүт уус-уран тарбахтаахтарын оҥоһуктара биллиҥин бинриллээн эрэ дьон бас биллиитэ буолан, умнуурга-тоннуурга сылдьаллар. Итиэлэри барытын түмэн норуот бүттүүнүн бас биллиитэ, киэн туттуута, кэнэҕэски ыччаттарыгар кэпсээнэ оҥорор төһөлөөх үтүө дьыала буолуо этэй!?

Норуот уран тарбахтааҕа К. К. Колесов айар биэчэргэр сылдьан ити курдук сырдык санаа, үтүө ыра кыаттанан тарҕастыбыт, күн уотун туппуттуу сананныбыт.

В. ПИНИГИНА,
уран тарбахтаахтар оройуоннаҕы түмсүүлэрин председателэ,
М. ОЛЛОНОВА,
оҕо музыкальнай оскуолатын директора.

● *Айылҕа абылаҥа*

Ойуурга түбэһэ түһэн...

Аан туманынан аҥылыйар ахсынньы диэн бүгүҥү күнү, төһө да ахсынньы ортото буолбутун иҥин, эпэккин. Халлаан оройо ноҕоруумтуйан кэстэр, комус күн кылбаччы тыкпыт.

Бүгүн мин сыыныалаг күнүм. Онон эмиэ бүомчүтүк саныыр сиҥним улаатынааҕы ойууру көрө баран иһэбин. Кыраһа кылбиэннэах ньуурун алдьатан үрүйэ эгэриннэҕи талаҕы быыһынан курупааскы бэйбэрдэбит. Балачча барбахтаан иҥэн туохтан эрэ соҥуйан дуу, ордук талаҕы булаары дуу өрө көтөн тахсыбыт суола бу ырылыйан сытар. Сыа хаары ойдообокко, мас-от аҥыынан быган көрө-көрө кутуйах эрэйдээх тутуганайбыт. Итиннэ эрэ кэтэйэ сылдьар мунур кутурук суола, дьэ чугаһаатым эр диэбиттин, сыыны ортотун диэки ойуолаабыт. Ол-бу үктэнэн кырынаас обургу ыраах-ыраах ууртаан туустаан кинрбит сыыр үрдүн диэки түһэ турда. Туохха да кыаллыа суохтук солонгдо суола быыраттыбыт...

Быйыл куобах үөскүүр чинчилэнэн дьон-сэргэ сүргэтэ котоҕуллан бүлт болдьоҕун кэтэһиҥ буолбута. Ханна баарый, ол күүтүүлээх күн хаар ыбылы түһэн кыһыы бөҕө буолбуттааҕа. Ол эрээри бүк эрэнэр, бүомчүтүк саныыр сиспэр арай кини суола суох. Хайдах-хайдах бэйиный? Ама бу костоох сиринэн эргийэр, суолу уһаты-туора сыыйбыт ыттар иҥири эспиттэрэ буолуо дуо?

Ойууру тас оттуҥан эрчийэ барабын. Бэркэ сыыйан одуулаһан хаар саҥа түһэрин кытта бадахтаах ньолдьорооску суола сыыр алларгаа диэки барбыттан көрэн, ону суоллуубун. Ойуур саҕатыгар тиийэн көһүппэтэхпэр кэтиллэ түһэбин — титириккэ баайыллыбыт туһаҕа иҥэн борҕа эрэйдэнэн өлөөхтөөбүт куобаҕы тыыгыахтаах тырыта тыыпыт. Өссө да маҥхайа кини түүлэрэ туһаҕа, чугастааҕы талаҕа ыйамыттар.

Испэр корбөт эрээри курааннаҕа иннинэ туһах чыты мөҥө-моҥо балачча хааман иҥэн эмиэ сорҕу түллүбэккэ хаар аннынан хаалбыт туһаҕын иҥэтэ охто сыһабын. Туһах иҥин эрэ бүгүнэ. Өлүктэр ыйбыркэйдэрэ эмиэ түбэстилэр.

Сарин ыар сыталарыгар куобах уорҕата истэх, иэкэ булбут сэҥ сыыстаах уолэннэбэхтэрбин ордук саныыр да буолбыт. Куобах хоноруутуттан, атахтарыттан, бэл, кулгаахтарыттан аттарыттан тиҥиллибит сабыы ыахтаах оҕолору олуйун сонургуу көрөрбүт. Билэтин ас-таҥас дьэй атын үйэтэ кэлдэ эрэ диэн хаартыа ааныыбаах кыылыгар итиннэх сыыһыаннаһар ама табыллыа дуо? Оҕо сыыттахпына, абаҕам убайбын: «Хаҥа туһаххын кордүк дуо? Булду таах хаалларар аҥыы, байанайыгыгыгэ»,— диэн таһайар буолара. Байанай онтон кэхтэрин, төһө да итэҕэйбэтэх иҥин, сиэр-майгы оттүнэн айыыга киирэрбит чахчы эбэт — бүттүүн үүт уонсай баайын-дуолун — айылҕа барахсаны, кини ноторун-сүүрүрин, маҥнотун харыстааһын барыбыт иэспит буоллаҕа эбэт.

С. НИКОЛАЕВ.

Советскай олох сиэрэ

■

Ойуурдаах куобах охтубат

Соторутааҕыта биһиги дьиэ-кэргэтигэ көҥүтүллүбэтэх оттуттан алдьархай саҥнаабыта — аҕабыт И. Р. Николаев Ленинскэй оройуон Ньурбачаан бөҕүөлэгиттэн күүлэйдии кэлэ сылдьан эмиэ ыалдьан өлбүтэ. Итинник соҥуччу иэдэн киһини эрэ барыах-кэлиэх сирин бүөлүүр эбит. Ол эрээри норуокка «ойуурдаах куобах охтубат» диллэрэ кырдьыгын олохха биллибит. Биһиги иэдээммитин үлэлиир коллективтарбыт — оройуоннаҕы кини балыыһа уонна сибэх оройуоннаҕы узелын — дьоносэргэтэ тэҥнэ үлэлиннилэр. Кинилэр сүүрэн-көтөн, автомашина буолан аҕабытын дойдутугар тиэрдибит.

Ыарахан кэмнэ соҕотохтуу бырахпат үтүө, амарах санаалаах дьоммутугар биһиги дьиэ-кэргэн уонна ыраах Ньурбачаанга олорор иҥэбит Е. И. Семенова аатыттан истиҥ-иҥирэх махталбытын тиэрдэбит.

Оконешниковтар дьиэ-кэргэттэрэ.

Яромир Бирханцл айар фантазиятынан уонна сатабылынан оҥоһуллар макеттарга чехтэр аастыт үйэтээҕи олохторун-дьаһахтарын түгэннэрэ тиллэллэр. Кини «түтуу матырыйаалларын» быһыытынан соломону, мас бытархайын, металлары, таҥас кырааҕыларын туттар. Макеттар дьоннорун эргэ патефон куруһуната хамсатар.

Снимокка: Яромир Бирханцл үлэлиир.

ЧТК—ССТА фотота.

Абыраллаах кабинет

Доруобуйаттан ордук сыанабаах баар — үһүн. Доруобай буоллахпына, үлэ да үлэлиэр, олох да олоруллар. Мин эмиэ тиистиннэх улаханнык ноҕуогурбутум, оттоо сылтаах доруобуйам бүгүн-сүүтэ да молтообутэ. Оттоо тиийэ кинрдэрэ туту этиэҥий, онтон улаханнаах эрэй, ыарыы, ама баар үһүо диэх курдук саныытым.

Маныаха биһиэхэ. Дириҥэ, тииҥ эмтинр, протез олордор кабинет айыллан эбэх киһи-абыраллаах. Онно үлэлиир В. П. Елисеева, А. С. Петрова чахчы да үтүө үлэһиттэр. Кинрдаахпыт, мүнүүтэҕэ соло булбакка, бириэмэлэрин кодьуустэахтик туһанан көмөҥ оҥороллор, бу эйэҕэстэрин, кыһамнаһыларын. Александра Семеновна тииҥ ыларыгар илиитэ чанчэкэтин соҕотоҕун. Бурятия кыыһа Вера Прокопьевна протез оҥорорго улахан опыттаах үлэһит. Улан-Удэтээҕи стоматологическай балыыһаҕа үлэлэбит киһи.

Бу туһунан суруйан туран, оройуоннаҕы кини балыыһа болдьоҥнотун уурара, быстахтык ыллахха, сиэркилэ буолан биэрэрэ наадатын саныыбын этэ.

М. ПРОТОДЬЯКОНОВА.

МУҢХАЛААҺЫН ТУҺУНАН

Айылҕа уонна киһи: проблемалар, санаалар

«Чурапчы» совхоз Сылаҥнааҕы отделениетын бас биллиитигэр биирдии кыаттара 90-нуу метр усталаах үс муҥха баар. Олортон иккитин хараҕа 20Х20 мм, оттон биирдэстэрэ — 35Х35 мм. Ити муҥхалары хаамтарарга сөптөах ахсааннаах үлэһиттээх биригэдэ кыайан сүүмэрдэммэккэ, муус аннынан муҥхалааһын нэһилиэннэҕэ күүһүнэн ыытылыта. Быдыадыма, Маалла, Уйун Күөл, Таандара, Сыҥаһалаах уонна Силин Эбэтэ күөллэри тардан барыта 22 тонна кэриҥэ балык бултаана. Ол эрээри, муҥхалар хараҕэ ыра буолан, саҥа төрүөҕү хото баһыы буолла. Этэргэ дылы, төһө даҕаны ньаҕара буолбутун иҥин, балыты дьэ хамаҕатык үлэстэн, маҕаһыынҥа уонна сүөһү аҕыллыгар бэрт ыра туттарылынна.

Муҥхалаах баран көрдэххэ, эбэлэрбит бавахсаттар, дьэ, комус хатырыктаахтара баай төрүөхтэммит эбит. Ону баара нэлэр кэккэ сылларга күттүөнньөхтэн бултаммат ыраах ньурбачаан кэбистибит. Киһи хараастар суола. Ол барыта муҥхалааһын тарэһиниттэн таҕыста. Ити муҥхалары бултуурга ким регистрацилаан көҥүлү биэрбитин киһи дьиитиргиир.

Оройуонга итинник кэстүү ааҕардас биһиги эрэ нэһилиэктитигэр баар буолбатах. Киһи билэрэ, кырата 13 нэһилиэк муҥхалыыр. Онон төһөлөөх балык төрүөҕэ бэлэллэрин этэрэ уустук.

Атын өттүгэр ыллахха, ордук кэнники сылларга кэтэх муҥха ахсаана сиэрэ суох элбэтэ. Муус киһини арыччча уйар буоларын кытта аҕыйах хонук иҥэр оройуон күөллэрин саба сүүрэн сэмсин тардан кэбиһаллар. Өссө үтүс күөллэр хос хос тардыллаллар. Кинилэр төһө балыгы хоторолоро учуоттаммат.

Аастыт сылларга угут буолан, күөллэрбит бэрэхсаттар балыгынан байбыттара. Ону бэрэдэгэ суох бултаммыт улаханнык эмсэҕэлэттибит. Аны кураан сылларга саҕаланнылар. Күөллэрбит уолан, дьоҕус да муҥхаҕа өлүс. Онон муҥхалааһыны ыытарымтыа буоллулар таанахтык бэрэдэктиир наада буолла. Ону кыайбатахпытына, өбүгэ саҕаттан бар дьону салҕаабыт күнду баайбытын эйэр туруктаахыт.

Онон сибээстээн маннык этиилэрдээхпин.

Бастакытынан, муҥхалар 35х35 мм кырата суох харахтаах буолуулларын булгуччулаахтык ирдиэхха. Муҥха матырыйаала дэбигис көстүбэтинэн, эчи сатаатар муҥха иҥэтин итиччэ харахтыахха.

Иккиҥинэн, кэтэх муҥханы олоччу регистрациялыахха уонна киниэлэр эргиэн тэриллэтин кытта дуогабардаһан бултааһынарын ирдиэххэ. Уопсайынан, ким даҕаны бултаабытын иҥин, маҕаһыынан эргиэнэ таһаарар курдук гына дьаһаныахха.

Үсүһүнэн, совхозка хас отделение аайы буолбакка, биир биригэдэ тэриллэрэ сөп этэ. Онуок биригэдэ бэйэтэ маршруттаран сорох дьыл күөлүттэн көрөн оротор буоларын ситиһэ сатыахха. Ону таһынан сайынын күөллэрэ балыгы үөскэтиннэ үлэлэтиэх баара.

Тэрдүһүнэн, биһиги мунуга суолта биэрбэт буоллубут. Дьиҥинэн, мунду муҥхатын оҥорон сүөһүгэ эбии аһылык ыыытынан бэрэдэктээхтик бултааһыны тэрийиэххэ сөп. Оччотугар собо үөскээ сүөһү аҕаар киирэнтэ аччыа этэ.

Түмүгэр муҥхалаах тэриллэлэрэ күөллэри сыыһартаан кинилэр оно база тэриэллэрин, кэтэн-наҥаан булдун үөскэтиллэрин, аҕыллатын арангаччылыылларын ситиһэр ыах баар.

Бу туһунан биирдэ этэ кэпсэппит буолбатахпыт. Ол эрээри, төҕө эрэ, суоллаах-нистээх дьаһаллар ыыллан биэрбэттэр. Онон, хантан эрэ ыйыыны-кэрдиини кэтэспэккэ, аҕыллабыт баайын соҕотоохтук көрөн туһанарга бэйэбит тэриэрбитигэр бириэмэ уолдьаста дии саныыбын.

С. ФЕДОРОВ,
ойуур маастара.

БИҺИГИ АДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 26 «в». **ТЕЛЕФОННАРБЫТ:** редактор—21-332.

«Саҥа олох» («Новая жизнь»)—ортон Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.